

ABREVIACIONS: UN ASSAIG DE CLASSIFICACIÓ TIPOLÒGICA

per Josep M. MESTRES I SERRA

Corrector-traductor del Parlament de Catalunya

I. El treball de correcció dels textos administratius i jurídics ens obliga sovint a fixar-nos en aspectes formals que, per llur repetició, prenen un especial interès i, per llurs gran varietat i dispersió, fan de mal classificar.

Em refereixo als conjunts de les *abreviatures*, les *sigles* i els *símbols* (globalment: les *abreviacions*). Es tracta de mots i de sintagmes, nominals i preposicionals (sobretot nominals), representats abreujadament.

Aquesta definició genèrica val tant per a les abreviatures i les sigles com per als símbols. Cal tenir en compte que, sovint, en el conjunt darrer s'empren signes gràfics que no tenen res a veure amb el pur escurçament d'un mot o dels mots d'un sintagma.

Les definicions particulars que ens forneixen els diccionaris són cícliques i sovint massa ambigües o genèriques com per a atribuir una cadena de signes determinada a un d'aquests tres conjunts.

Observeu l'annex: en general, els lexicògrafs es limiten a definir el terme, però no a descriure la composició dels elements de cada conjunt. Els pocs que ho fan permeten una variació tal que, davant d'una mateixa representació, es fa molt difícil d'assignar-li una etiqueta.

Com podem veure, el que és pertinent no és només la definició del terme en si, sinó també la manera com es manifesten gràficament els elements del conjunt que porta aquella etiqueta. Crec que totes dues coses haurien d'anar lligades.

Si fullegem les gramàtiques i els formularis, observem que no parlen de les abreviacions, o bé es limiten a fer llistes, anomenades normalment i genèricament «d'abreviatures».

II. De les publicacions que he pogut consultar, n'hi ha tres que fan referència explícita a les abreviacions en el llenguatge administratiu i jurídic: a) *Introducción al lenguaje administrativo* (1980), de L. Calvo Ramos; b) la revista *Llengua i Administració* (1982-1984), en sengles articles d'Isidor Marí i de la Marta Xirinacs; c) *Style manual* (1973), de l'U. S. Government Printing Office.

II.a) Luciana Calvo, a *Introducción al estudio del lenguaje administrativo* (pàgs. 77 a 83), assaja de definir les diferents menes d'abreviació, però s'oblida de parlar dels símbols. Per a aquesta autora, les abreviacions «consisten en elidir en la grafía parte de las letras que constituyen una palabra o un sintagma por [...] afán de economía, de precisión, amplitud excesiva de nombres o sintagmas, etc.». Però les etiquetes que posa als diferents conjunts d'abreviacions són una mica confusionàries.

Luciana Calvo parla de *sigla*, *abreviatura* i *abreviació*, i les defineix així:

Sigla: «Las siglas se leen como palabra, aunque a veces lleven fonemas intermedios para facilitar su pronunciación: RENFE.»

ABREVIATURA: «Abreviatura, en el uso normal, es sólo acortamiento gráfico de una palabra corriente: Sr. = Señor.»

ABREVIACIÓN: «Por "abreviación" entendemos aquí un caso especial de sigla formada por la integración de dos o más lexemas que pierden alguna de sus sílabas y se integran formando una palabra única: TURISTUNIÓN, INDUQUÍMICA, PLANINVER.»

Considero que aquesta especialització del mot *abreviació* és innecessària, atès que abreviació, en cap dels diccionaris que he consultat, no té aquest sentit específic, sinó un de més genèric, i moltes vegades es pot fer difícil d'establir diferències entre un conjunt i l'altre. Per exemple, INCAVI (Institut Català de la Vinya i el Vi), FENADISMER (Federación Nacional de Discrecionales de Mercancías), AVIACO (Sociedad de Transportes, Aviación y Comercio, SA).

II.b) *La revista Llengua i Administració* també ha tractat d'aquesta qüestió en els números 1, 14 i 15. Ha publicat també una llista d'abreviacions usuals en el llenguatge administratiu, repartida en diferents números.

En el número 1 d'aquesta revista, Isidor Marí fa servir *abreviatura* en sentit propi i en el sentit genèric d'abreviació, i tant la seva proposta com la que fa Marta Xirinachs en els números 14 i 15 s'adiuen perfectament amb la que us presento en aquest article. En canvi, hem de llegir amb esperit crític la llista d'abreviacions publicada per aquesta revista, la qual presenta certes incongruències internes pel que fa a la composició, com ara: SE (sud-est), però N-E (nord-est); a.m. (*ante meridian*), però p. m. (*post meridian*). A més, costa de reconèixer-hi una estructuració tipològica interna.

II.c) El llibre *Style manual* tracta de les abreviacions en els capítols 9 i 10 (9. *Abbreviations* i 10. *Signs and symbols*, pàgs. 149 a 174).

Els autors no fan distincions entre abreviatures i sigles (en diuen *abbreviations*), i recomanen d'escriure-les així: «In general, an abbreviation follows the capitalization and hyphening of the word or words abbreviated. It is followed by a period unless otherwise indicated» (pàg. 149).

Si es tracta d'un sintagma, acostumen a ajuntar les abreviatures o les sigles si són formades per una sola lletra: U.S. (United States), e.g. (*exempli gratia*), N.Y. (New York); en canvi: op. cit. (*opere citato*), N. Mex. (New Mexico). En el cas d'organismes governamentals, entitats i empreses, *en general*, les escriuen sense punts ni espais entremig: MIT (Massachusetts Institute of Technology), GM (General Motors), INS (Immigration and Naturalization Service).

Tanmateix, s'embranquen en una casuística complexa i de vegades poc congruent. Per exemple: COL (*colonel*) i Col. (*colonel*); SOS (*save our souls*, sigles internacionals de petició d'auxili); USN (United States Navy) i U.S.S. (United States Senate).

Els símbols de les unitats de mesura són considerats també com a abreviatures, però, fora d'alguns casos d'unitats obsoletes, totes són escrites tal com proposo en aquest treball. Això mateix s'aplica als símbols monetaris.

Pel que fa als *signs and symbols* (pàgs. 169 a 174), els autors d'*Style manual* consideren que hi ha tres menes de símbols: símbols numèrics (0, 1, 2, ...), símbols literals (*a, b, c, ...*) i símbols gràfics (signes matemàtics i símbols químics i tipogràfics en general). Els signes es limiten, doncs, als símbols de les operacions matemàtiques. És a dir, que són considerats una subclasse dels símbols.

III. Hi ha una obra de caire general especialment interessant: es tracta del *Diccionario de incorrecciones, particularidades y curiosidades del lenguaje* (1983), d'Andrés Santamaría, Augusto Cuartas, Joaquín Mangada i José Martínez de Sousa, el qual es refereix als conjunts que són l'objecte d'aquest article en les pàgines 409 a 420.

Aquests autors fan la triple classificació entre *abreviaturas, símbolos de prefijo y unidades del Sistema Internacional de unidades* i *siglas*.

No defineixen les abreviatures, però la llista que presenten és força coherent: E. P. M. (*en propia mano*), N. B. (*nota bene*), S. A. (*sociedad anónima*), M. I. Sr. (*Muy Ilustre Señor*). Les úniques incongruències d'aquesta llista són les abreviacions dels punts cardinals (NE., ONO., S.), algunes abreviatures amb barra (*c/c*, però *s/l.*) i el fet d'incloure entre les abreviatures els símbols % (tant per cent) i ‰ (tant per mil).

Per que fa als símbols, les tesis d'aquesta obra s'adiuen perfectament amb les d'aquest article: G (giga, 10^9), ha (hectàrea), mol (mol), rpm (revolucions per minut), Ω (ohm).

Finalment, pel que fa a les sigles, després d'esbossar una petita història sobre llur composició, proven de regular la formació de les sigles en sis regles força raonables que bàsicament recullo en la meua proposta, per la qual cosa no les comentaré.

IV. Un cop vistes algunes de les dificultats de sistematització que se'ns plantegen quan ens acostem en aquest camp, i atès el tractament parcial que fins ara hom ha donat a aquest aspecte formal de la llengua, m'he proposat, com a objectiu d'aquest treball, de concretar i definir cadascun dels conjunts

d'abreviacions que s'apleguen sota les etiquetes d'*abreviatura*, *sigla* i *símbol*. És també un intent d'exhaurir aquest camp, pel que fa a la composició de les abreviacions.

D'antuvi, haig de fer avinent que la finalitat de l'abreviació és, des del punt de vista tipogràfic, reduir a la mínima expressió intel·ligible un mot o un sintagma. Això inclou també els signes de puntuació (especialment, el punt).

Per tant, la *regla general* de les abreviacions és de fer-les tan curtes com sigui possible i de prescindir dels punts sempre que es pugui (és a dir, sempre que no «pugui» induir a error).

ABREVIATURA

Definició: Representació d'un mot o frase per alguna o algunes de les seves lletres.

Composició: Amb minúscules, amb punts al final de cada mot encurçat (per poder-les diferenciar dels mots no abreujats) i amb espai entremig (si es tracta de més d'una abreviatura).

Excepcions a la composició amb minúscules de la lletra inicial: Els tractaments i les inicials dels noms de persona.

Exemples: aprox. (aproximadament), ptes. (pessetes), fra. (factura), tel. (telèfon), ref. (referència), núm. (no n.º), M. H. Sr. (Molt Honorable Senyor), J. V. Foix (Josep Vicenç Foix).

Excepcions per aplicació de la regla general: c/c, s/n.

- Notes:*
1. Hi ha una regla no formulada mai que diu que una bona abreviatura no ha de tenir més de tres lletres.
 2. Els ordinals s'han d'escriure preferentment sense lletres volades i sense punts: 3r, 5è, 10a. Tanmateix, si es fan servir les lletres volades, cal posar-les darrere d'un punt: 3.^r, 5.º, 10.ª.
 3. Hi ha casos que poden tenir un doble tractament, com a abreviatura i com a sigla o símbol. Per exemple: ptes. i PTA (pessetes), S. A. i SA (societat anònima). La recomanació, però, és d'aplicar la regla general. Per tant, preferirem sempre PTA i SA.

SIGLA

Definició: Lletra o lletres inicials del nom de persones (nom i cognoms), d'entitats, d'associacions, de publicacions, d'instruments, de documents, etc., que hom usa per comoditat en comptes del nom sencer, especialment en la pràctica comercial i burocràtica.

Composició: Amb majúscules, sense punts al final de cada mot escurçat ni espais entremig.

Exemples: UNESCO (Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura), ONU (Organització de les Nacions Unides), IBM (International Business Machines), ICASS (Institut Català d'Assistència i Serveis Socials), PSUC (Partit Socialista Unificat de Catalunya), SA (societat anònima), PFP (Pompeu Fabra i och), LOFCA (Llei Orgànica de Financament de les Comunitats Autònomes), BOPC (*Bulletí Oficial del Parlament de Catalunya*).

Excepcions: Les sigles totalment lexicalitzades. Això s'esdevé sobretot en les sigles d'aparells i en els llenguatges de programació informàtica: el basic (*Beginners All-purpose Symbolic Instruction Code*; millor BASIC), el sonar (*sound, navigation and ranging*), el làser (*light amplification by stimulated emissions of radiation*). Hi ha organismes i entitats que han lexicalitzat llurs denominacions: Europhot (Council of the Professional Photographers of Europa), Frelige (Frente de Liberación de Guinea Ecuatorial); tanmateix, tot i que hem de respectar la grafia establerta per cada entitat, les hauríem de mantenir només com a excepció.

- Notes:*
1. Una raó més per no posar-hi punts és que sovint no es tracta d'inicials només: CCOO (Comissions Obreres), SEDEC (servei d'Ensenyament del Català) —de vegades es tracta de vocals que s'hi afegeixen per fer pronunciable la cadena.
 2. Creiem que val més bandejar la duplicació d'inicials com a marca de plural dins de les sigles. Així, no hauríem d'escriure CCOO i EEUU (Estats Units), sinó CO i EU (millor, EUA). Tanmateix, ha d'ésser cada organisme, entitat, etc., el que ha de decidir com vol que siguin les seves sigles. Aquesta recomanació, doncs, és per als casos en què puguem aconsellar els responsables d'aquests organismes o entitats a l'hora de crear-les.
 3. Quan hem de posar l'article definit davant les sigles, el criteri a seguir pot ser el següent: el parlant entén les sigles com un tot, un bloc; per això el gènere i el nombre de l'article han d'anar d'acord amb el gènere i el nombre del primer mot significatiu de l'enunciant. (Vg. l'article de M. Xirinachs a *Llengua i Administració*, núms. 14 i 15: «Les sigles».)

Exemples: l'URSS (la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques —és un mot femení, però la *u* de la sigla es considera tònica—), l'ISBN (*International Standard Book Number*), el KGB (*Komitet Gosudarstvennoje Bezopasnosti*), la CIA (*Central Intelligence Agency*), el RAM (els programes de remodelatge, ampliació i millora), la SIDA (la síndrome d'immunodeficiència adquirida), l'IEC (l'Institut d'Estudis Catalans).

4. No és correcte de formar plurals amb les sigles (p. ex., els RAMs). Podem posar l'article en plural, però no la sigla: els RAM, les ZUR (les zones d'urgent reindustrialització), els CAP (els centres d'assistència primària).

5. Les sigles d'origen estranger que tenen versió catalana (NATO, OTAN) s'han d'emprar preferentment en aquesta darrera versió.
6. No és recomanable de partir les sigles a final de ratlla. Tanmateix, si es tracta d'una sigla totalment lexicalitzada, la podem partir aplicant les regles ortogràfiques generals.

SÍMBOL

Definició: Lletres inicials, abreviatures o qualsevol altres signes que hom pren com a representació d'una cosa o d'una operació.

Menes de símbols: Símbols matemàtics, físics, químics, monetaris...

Composició: Amb majúscules o amb minúscules, segons cada cas particular; sense punts ni espais entremig.

Exemples: kg (quilogram), km (quilòmetre), + (addició) (subtracció), % (tant per cent), ha (hectàrea), (rova), W (vat), HP (cavall de vapor), rpm (revolucions per minut), uma (unitat de massa atòmica), mol (mol).

- Notes:*
1. Els símbols monetaris són ben diversos. De vegades, es tracta només d'un abreujament del nom de la moneda, però els diferenciarrem de les abreviatures pròpiament dites perquè no porten punts ni marques de plural: 35 DM (marcs alemanys), 3.000 PTA (pesetes), 80 \$ (dòlars americans), 63 Esc (escuts portuguesos).
 2. Totes les unitats de mesura es consideren símbols per definició i s'han d'escriure amb minúscules, llevat dels que provenen d'un nom propi i els símbols de les quantitats més grans (exa, 10^{16} ; peta, 10^{15} ; tera, 10^{12} ; giga, 10^9 ; mega, 10^6), que s'han d'escriure amb majúscula (tampoc no porten marques de plural): MHz (megahertz), kW (quilovat), A (amper), GHz (gigahertz), Mb (megabyte), dB (decibel), pF (picofarad).
 3. Hi ha símbols d'unitats de mesura que porten os volades, barres entremig, xifres volades o altres signes especials d'ús internacional: 20 °C (graus Celsius), 100 °F (graus Fahrenheit), 100 m³ (metres cúbics), 5 m/s (metres per segon), % (tant per cent), 30 (roves).
 4. Els símbols internacionals dels vents s'escriuen amb majúscules: N (nord), S (sud), E (est), W o O (oest), NNE (nord-nord-est), ENE (est-nord-est).

Cloenda

Sóc conscient que hi ha casos que fan de mal classificar malgrat tot el que acabo d'explicar, però el que és essencial és que, d'entrada, hom pugui assignar una determinada representació a un conjunt. Per a fer-ho, hem de fixar-nos en la grafia i en les definicions que hi ha sota cada etiqueta.

La regla d'or a tenir en compte és la coherència en les grafies, la qual norma ha d'ésser una constant elemental de qualsevol text administratiu o jurídic.

Barcelona, octubre del 1985

ANNEX *

Abreviatura

- Dic. Fabra: Representació d'un mot per una o algunes de les seves lletres.
- Dic. CVB: Escritura abreviada d'un mot o frase, per la supressió de lletres o mots.
- Dic. GEC: Representació d'un mot per alguna o algunes de les seves lletres.
- Dic. RAE: Representación de las palabras en la escritura con sólo varias o una de sus letras, empleando a veces únicamente mayúsculas, y poniendo punto después de la parte escrita de cada vocablo; v. gr.: *afmo.*, por *afectísimo*; *dic.*, por *diciembre*; *id.*, por *ídem*; *U.*, *V.* o *Ud.*, por *usted*; *B. L. M.* o *b. l. m.*, por *besa la mano*. (*Abreviatura*.)
- Dic. Casares: Representación de las palabras en la escritura con sólo varias o una de sus letras. (*Abreviatura*.)
- Dic. Le petit Robert: Retranchement de lettres dans un mot, de mots dans une phrase pour écrire plus vite ou prendre moins de place. *Abreviation de vieux en vx, de kilomètre en km, de c'est-à-dire en c.-à-d.* (*Abréviation*.)
- Dic. Il nuovo Zingarelli: Riduzione grafica di una parola o di una frase per mezzo di una sigla o in altra forma convenzionale. [...] Simbolo grafico che indica una variante prevedibile. (*Abbreviazione*.)
- The Oxford English Dictionary: A shortened form of a spoken word, or written symbol; a part of a word or symbol standing for the whole. (*Abbreviation*.)

Sigla

- Dic. Fabra: Lletres inicials o altres signes emprats com a abreviació dels mots sencers en els manuscrits antics, inscripcions, etc.
- Dic. CVB: Lletres inicials o altres signes emprats com a abreviació dels mots sencers en els manuscrits, inscripcions, cites bibliogràfiques, etc.
- Dic. GEC: Lletra o lletres inicials del nom de persones, entitats, de partits, etcètera, que hom usa per comoditat en comptes del nom sencer, especialment en la pràctica comercial i burocràtica.

* Poso entre parèntesis i en cursiva l'entrada del diccionari corresponent quan és en una llengua altra que el català.

- Dic. Fabra manual: Lletres inicials o altres signes emprats com a abreviació dels mots sencers en els manuscrits antics, inscripcions, etc. // [A] Lletra o lletres inicials d'un o més mots (noms d'associacions, d'empreses, de publicacions, d'instruments, etc.) usades com a abreviatura.
- Dic. RAE: Lletra inicial que se emplea como abreviatura de una palabra. *S. D. M.* son, por ejemplo las siglas de *Su Divina Majestad*. Los nombres en plural suelen representarse por su letra inicial repetida; v. gr.: *AA.*, siglas de *Altezas y Autores*. Cualquier signo que sirva para ahorrar letra o espacio en la escritura. (*Sigla.*)
- Dic. Casares: Letra inicial que se emplea como abreviatura de una palabra. (*Sigla.*)
- Dic. Le petit Robert: Initiale ou suite d'initiales servant d'abréviation. (*Sigle.*)
- Dic. Il nuovo Zingarelli: Abbreviatura di una o più parole, spec. nomi di enti, ditte, associazioni e sim., generalmente formata dalle loro iniziali: *ACI è la dell'Automobile Club Italiano*. (*Sigla.*)
- The Oxford English Dictionary: Letters (esp. initials) or other characters used to denote words; abbreviations or marks of abbreviation. (*Sigla.*)

Simbol

- Dic. Fabra: Lletra, abreviació, signe, usat per a representar alguna cosa, esp. un element en químic. *S és el símbol del sofre; Pt és el símbol del plati.*
- Dic. CVB: Lletra, abreviatura o altre signe usat per representar alguna cosa. «El símbol de l'or és Au.»
- Dic. GEC: Allò que hom pren convencionalment com a signe d'una cosa o d'una operació, signe. *b cibern* Representació d'una entitat, normalment mitjançant un o més caràcters. *c fis/metr* Lletra, signe o grup d'ells emprats per a presentar una magnitud, una quantitat, una unitat de mesura, etcètera. [...] *f mat* Lletra o signe gràfic de qualsevol mena utilitzat per a representar quantitats (nombres), relacions o operacions. «símbol d'una cara» *crystal* Notació emprada per a representar la cara d'un cristall. *b* «símbol químic» *quím* Lletra o conjunt de lletres que hom empra per a representar els elements químics.
- Dic. RAE: [...] 4. *Quím.* Letra o letras convenidas con que se designa un cuerpo simple. [...] // «algebraico». Letra o figura que representa un número variable o bien cualquiera de los entes para los cuales se ha definido una igualdad y la suma. (*Simbolo.*)
- Dic. Casares: [...] *Quím.* Letra o letras convenidas con que se designa un cuerpo simple. (*Simbolo.*)
- Dic. Le petit Robert: [...] Ce qui, en vertu d'une convention arbitraire, correspond à une chose ou à une opération qu'il désigne. [...] Symbole chimique, constitué par une lettre majuscule (ou deux lettres dont la première est une majuscule) représentant un élément, un corps simple (*ex.*: O pour l'oxygène). (*Symbole.*)

- Dic Il nuovo Zingarelli: Espressione grafica convenzionale assunta a rappresentare in modo sintetico un qualsiasi ente: «m» è il - della massa / [...] Abbreviazione convenzionale formata da una o due lettere, usata per designare un elemento chimico. (*Simbolo.*)
- The Oxford English Dictionary: A written character or mark used to represent something; a letter, figure, or sign conventionally standing for some object, process, etc. (*Symbol.*)

BIBLIOGRAFIA

- (1983): *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, SA.
- (1973): *Style manual*. Washington, U. S. Government Printing office, edició revisada.
- ALCOVER, Antoni M., i MOLL, Francesc de B. (1978): *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca, 2a edició, 10 vols.
- CALVO RAMOS, Luciana (1980): *Introducción al estudio del lenguaje administrativo*. Madrid, Ed. Gredos.
- CARDONA, Osvald (1977): *La correspondència comercial en català*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes. Pàgs. 65 a 74.
- CASARES, Julio (1979): *Diccionario ideológico de la lengua española*. Barcelona, Editorial Gustavo Gili, SA, 2a edició (9a tirada).
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA, GENERALITAT DE CATALUNYA: *Lengua i Administració*. Núms. 1 (abril 1982), 14 (octubre 1984) i 15 (desembre 1984). Barcelona.
- FABRA, Pompeu (1980): *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona, EDHASA, 11a edició.
- FABRA, Pompeu (1983): *Diccionari manual de la llengua catalana*. Barcelona, EDHASA.
- GANDOUIN, Jacques (1980): *Correspondance et Rédaction administratives*. París, Armand Colin. Pàgs. 64 a 66.
- IZQUIERDO, Francesc A., i RUSCALLEDA, Toni (1984): *Formulari comercial català*. Girona, Cambra de Comerç i Indústria de Girona. Pàgs. 185 a 189 i 223s.
- LOZANO IRUESTE, José M.: *Diccionario inglés-español de economía*. Madrid, Ediciones ICE.
- MILLÁN CONTRERAS, Donato (1974): *Diccionario internacional de siglas, contracciones y abreviaturas (DIASCA)*. Madrid, Paraninfo.
- MARQUET, Lluís (1979): *Novetat i llenguatge*, primera sèrie. Barcelona, ed. Barcino. Pàgs. 34-37.
- MARTÍN VIVALDI, Gonzalo (1982): *Curso de redacción*. Madrid, Paraninfo, 19a edició. Pàgs. 62 a 64: «El abuso de las siglas».
- ROBERT, Paul (1982): *Le petit Robert*. París, Le Robert, edició revisada, corregida i posada al dia, 2 vols.

- SANTAMARÍA, Andrés, i d'altres (1983): *Diccionario de incorrecciones, particularidades y curiosidades del lenguaje*. Madrid, Paraninfo, 4a edició, actualitzada i ampliada.
- SECO, Manuel (1980): *Diccionario de dudas de la lengua española*. Madrid, ed. Aguilar, 8a edició, 1a reimpressió. Pàgs. 489-496.
- ZINGARELLI, Nicola (1984): *Il nuovo Zingarelli*. Bolonya, Zanichelli.